

ja jatkuvat taloudelliset vaikeudet vaikuttivat kuitenkin epäsuotuisasti Radištševin ennestään itsemurhaa pohtivaan mielenlaatuun, ja hänen elämänsä päättyi oman käden kautta 1802. Näistä aineksista on tehty Radištševin asema venäläisessä martyrologiassa yhtenä älymystön maallikkopyhimyksistä.

Johannes Remyn ja Gaudeamuksen Radištšev-laitos tarjoaa lukijalle, paitsi aikaisemmin suomentamattoman venäläisen klassikon, myös monta historian oppituntia kaupan päälle. Jälkimmäisiä on paikoin tosin siinä määrin, että jos lukija käy huolellisesti

läpi kaikki tiheän loppunootiston huomiot lukukokemuksen myötä, niin Radištševin ajatuksenjuoksu saattaa karata käsistä. Mutta nootit voi aina lukea jälkikäteen, sitä paitsi Remyn asiantuntijuuden vimma on vastaansanomaton, ja ainakin tämä lukija otti kiitollisena vastaan kaikki sen tarjoamat tiedonjyvät. Hankkimalla tämän kirjan lukija saa käteensä kolme mielenkiintoista tekstiä: Radištševin tyylikkäästi kuvitetun klassikon, kääntäjän hienon esipuheen ja loppunoottien selityksistä muodostuvan ensyklopedian.

Sanna Turoma

Jukka Mallinen vastarannan Venäjällä

Jukka Mallinen: *Varastettua ilmaa. Turku: Savukeidas kustannus, 2008. 255 s.*

Varastettua ilmaa on suomentaja ja Venäjä-tuntija Jukka Mallisen esikoisteos. Sen alaotsikko *Vapaita esseitä Venäjältä* kertoo mistä on kysymys. Esseitä on kymmenkunta ja monet niistä ovat pieniä helmiä Venäjä-kirjoittelun moninaisessa viidakossa. Mallinen on pätevä asioiden sisältäpäin tarkastelija ja esseet kaukana Punaisen torin maisemiin keskittyvästä eliittitutkimuksesta. Itse asiassa monien historioitsijoiden ja politologien kohteena oleva Putinin tai Medvedjevin Venäjä ei ole aikoihin antanut mitään uutta tiederintamalla. Myös maailmalla arvostetut sanomalehdet ja niiden sujuvakieliset kolumnistit kopioivat toisiaan ja jossittelevat Kreml-Venäjästä yhdessä ja samassa kuorossa TV-journalistien kanssa.

Idäntutkimus 4/2007 julkaisi Kristiina Vaaran hienon kirja-arvion ”Perhealbumissa hymyilee Isä Aurinkoinen”. Se käsitteli Viktor Jerofejevin teosta *Hyvä Stalin* (2007), joka on omapäisen toisinajattelijan fiktiivinen omaelämäkerta ja samalla isä – poika

– Neuvostoliitto -suhteen erittely. Vaara mainitsee arviossaan poikkeuksellisesti myös suomentaja Jukka Mallisen ja tämän taidot tekstin kulttuuritietoisessa kääntämisessä. Luin Jerofejevin kirjan tuon arvion perusteella enkä pettynyt: suomennos on nautittava ja voin melkein kuvitella Mallisen vinon hymyn tekstin ja työpöydän ääressä...

Mallinen osaa kirjoittaa Venäjältä myös itse ja omintakeisesti. Sen hän on osoittanut lukuisilla lehtikirjoituksillaan ja muun muassa panoksellaan *Venäjän Aika* -lehdessä. Myös *Varastettua ilmaa* -kirjoituskokoelman esseet ovat sujuvaa ja helppolukuista kieltä, vaikka pieniä painovirheitä vilahtelee siellä täällä. Kirjoittaja sijoittaa tekstiin usein myös itsensä – ei mahtailen eikä kaikkittävasti: Mallinen yksinkertaisesti tuntee asiat ja monet henkilöt, joista kirjoittaa. Se on suuri etu venäläistä intelligentsijaa ja kulttuuria esitellessä. Tosin erään keskeisen esseensä otsikossa kirjoittaja kysyy täysin aiheellisesti ”Intelligentsija – onko sitä?”

Tahtomattaan – vaiko tarkoituksella? – suurin osa Mallisen esseistä vastaa kysymykseen in-

telligentsijasta. Yhä löytyy Viktor Jerofejevin, Vladimir Sorokinin tai Ljudmila Ulitskajan kaltaisia toisinajattelija-kirjailijoita. Yhä löytyy myös Dmitri Lihatsövin, Andrei Saharovin ja Anna Politkovskajan perillisiä yhteiskunnan omatunto -akselilla. Monet heistä Mallinen on itse tavannut, tuonut heidät suomalaisen julkisuuteen sekä suomentanut ja tulkannut heidän puheitaan ja tekstejään. Toisaalta, uuden Venäjän suurkaupunkien opiskelija- ja tutkijapiireissä kasvaa myös uudenlainen ja selvästi länteen suuntautunut *zapadnik*-sivistyneistö, josta Moskovian Kreml ei aina ole niin innoissaan. Tämä kävi selväksi esimerkiksi Pietarin Eurooppa-yliopiston ympärillä käydyin ”paloturvallisuus- ja byrokraatiakonfliktin” aikana alkuvuodesta 2008.

Mallinen itse löysi vastarannan Venäjän, toisinajattelijat ja myös *slavofilit* ja *zapadnikit* jo 1970-luvun opiskeluvuosinaan Moskovassa, mikä ei sinänsä ole suuri ihme. Jokainen silmät auki vuosia Neuvostoliitossa asunut, arkielämässä tai yliopistomaailmassa pyörinyt ei voinut olla törmäämättä myös tähän todelliseen sosialistiseen realismiin.

Miellyttävää on myös huomata, että Mallinen ei kuvia kumartele. Kirjallisuuspuolen suurmiehistä, Dostojevskista ja Tolstoista kertova essee ”Kaksi patriarkkaa” on 50-sivuinen ja kokoelman pisin. Mallisen huomio siitä, miten Dostojevski kirjallisuudessa ennakoii Freudia ja tavallaan myös Nietzscheä, tulee tekstissä hyvin perustelluksi. Olen itse joskus käyttänyt vertausta, että Andrei Tarkovski pääsi kuvattaviensa pään sisälle kamerallaan samalla syvyyspsykologialla kuin Fjodor Dostojevski kynällään. Mutta edes Dostojevski (sen paremmin kuin Tarkovski) ei ollut jumala. Mallinen muistuttaa terävästi Suuren Kirjailijan juutalaisvastaisuudesta. Juutalainen oli Dosto-

jevskille aina *žid* eli ”jutku” eikä yhtään enempää.

Essee tuo hienosti esiin niin Dostojevskin kuin Tolstoinkin teosten taustat ja yllättävät yhteydet aikalaistapahtumiin. Lev Tolstoin pienoisromaani *Hadži-Murat* pitäisi mielestäni pakkoluottaa tämän päivän venäläiskouluisa, jotta aito kansalaisyhteiskuntasuhteiden kautta toisi jotakin olennaista esiin myös Tsetsenian ja Moskovan konfliktista. *Hadži-Muratin* tapahtumapaikat ovat kuin suoraan Tšetšenian sotien TV-uutisoinnista: konflikti elää samanlaisena draamana ja samoissa Kaukasus-maisemissa kuin Tolstoin tekstissä toista sataa vuotta sitten!

Jukka Mallinen pistää lusikkansa myös niin sanotun Venäjän idean selittämiseen esseessä ”Venäjän idea Iivana Julmasta Vladimir Putiniin”. Siinäkin nousee yllättävän kepeästi sellaisen historiatietoisuuden tasolle, johon Suomessa ovat pystyneet kai lähinnä vain Vesa Oittinen ja Christer Pursiainen. ”Venäjän idea” -esseetä lukiessa melkein toivoisi, että tekijä olisi vieläkin tiukemmin pitäytynyt niin hyvin tuntemassaan kirjallisuushistoriassa ja sen vähemmän tunnetuissa puolissa. Fjodor Dostojevskillä ja monilla muilla 1800–1900-lukujen vaihteen kirjailijoilla kun oli selvääkin selvempi roolinsa siinä, miten Venäjän idean eri tulkinnat alkoivat kehittyä ja elää elämäänsä myös yhteiskuntamurrosten käytännöissä.

Toki on sanottava, että välillä Mallinen pistää myös mutkat suoriksi eikä kätke antipatioitaan tai sympatioitaan. Hänellä on siihen täysi oikeus. Sen verran kaltoin miestä on joskus julkisuudessa kohdeltu – hyvä ettei hän ole saanut CIA:n agentin leimaa, kun sattuu vielä johtamaan Suomen PEN-klubiakin. Jatkuva Venäjä-viisumi Mallisella taitaa silti taskussaan olla. Onneksi.

Pentti Stranius

Unkarin elokuvan nykyhetkeä

1960-luvulla Unkarin elokuva oli monien käsityksen mukaan Euroopan johtavaa. Sellaiset nimet kuin Miklós Jancsó, András Kovács, Ferenc Kósa, Marta Mészáros ja István Szabó muutamia mainitakseni herättivät huomiota omaperäisellä elokuvakäsityksellään ja yhteiskunnallisella näkemyksellään. Mainitut ohjaajat suhtautuivat vallitsevaan yhteiskuntajärjestykseen ja sen syntyvaiheisiin kriittisesti, vaikkeivät halunneet täysin kumota sitä. Kaikkein pisimpään elokuvantekoa jatkoivat – ja jatkanevat edelleen – Marta Mészáros ja kansainvälisiin suurtuotantoihin lähes kokonaan siirtynyt István Szabó. Mészáros muuten käväisi tekemässä Suomessakin tv-elokuvan, kuvaten päiväkirjoiksi nimeämässään viimeisissä elokuvissaan katkerin sävyin nuoruuttaan 40-luvun Moskovassa ja sosialismiin siirtyneessä Unkarissa sekä vielä vuoden 1956 kansannousun keskellä. Muuten Unkarin elokuva on viettänyt kansainvälisesti arvioiden hiljaiseloa lukuun ottamatta 1980-luvulla huikeita avantgarde-elokuvia ja videoteoksia luonutta, nuorena menehtynyttä Gábor Bódyä.

Nyt unkarilainen elokuva on suorittanut pienimuotoisen mairinnousun Suomeen. Olemme saaneet kaupalliseen ohjelmistoon ensimmäistä kertaa moneen vuoteen unkarilaisen elokuvan ja Unkarin kulttuurikeskuksen järjestämällä Unkarin kulttuuripäivillä esitettiin hieno pikku paketti unkarilaista nykyelokuvaa. Yleisradion Teema-kanava on toki näyttänyt kiitettävästi Jancsón ja Mészárosin elokuvia. Kaupalliseen ohjelmistoon on päässyt György Pálfin televisiossa nähdyn *Hikka (Hukkle)*-elokuvan jälkeen toinen ohjaustyö *Taxidermia*. Se on huikean surrealistinen katsaus Unkarin historiaan viiden kauden vuosikymmenen ajalta täysin absurdistisella näkökulmalla.

Ensimmäinen jakso tapahtuu sotilasleirissä, josta ei nähdä muuta kuin lähes orjan asemassa oleva yksinkertainen sotamies ja häntä sadistisesti kohteleva kapteeni. Paikalla on myös muutama eri-ikäinen nainen pyykki- ja kokkauspalveluita hoitamassa. Sotamies ei tee muuta kuin uneksii päästä suhteisiin naisten kanssa – raaoiin seksuaalikuvin näytetään hänen frustroitunutta haavettaan, kuinka hän seinänra-

Socialismin sankari, mestariahmija Balatony Kálmán (näyttelijä Gergely Trócsányi) juhlii mestaruuttaan György Pálfin elokuvassa Taxidermia. Kuva: Cinema Mondo.